

דף ע

- קכ. א. השותל תבואה או בצל מעושרים – מה דין הגידולים לענין מעשר?
ב. גידולים שהיו בעציץ שאינו נקוב ואחר כך ניקב והוסיפו לגדול – מה דינם לענין מעשר?
ג. תבואה שנתמרחח בכרי ונשתלה שוב, האם ניתן לקרוא לה שם מעשר כשהיא מחוברת, או שמא פקע טיבלה בשתילתה?
ד. מה דינו של האוכל תרומה במחובר, ושל האוכל ביצת נבילת עוף טהור, שמקצתה בחוץ ומקצתה בפנים?
ה. האם קיים איסור כלאים בעציץ שאינו נקוב?
- א. הזורע זרעים וגרעינים מעושרים, כיון שהם נרקבים וכלים באדמה, צריך לעשר את כל הצומח מהם. וכן הדין בשתילת בצל מעושר, כיון שזוהי זריעתו מעשר לפי כולו ולא לפי כמות התוספת בלבד. ואולם השותל דבר מעושר שאינו כלה ולא היינו זריעתו כגון תבואה מעושרת ששתלה באדמה – נסתפק רבה [רבא] האם העיקר חייב במעשר אם לאו. וגם על התוספת יש להסתפק שמא בטלה לעיקר. האם התוספת חייבת במעשר או שמא בטלה התוספת לעיקר. הספק לא הוכרע הלכך חייב לעשר מספק (עפ"י רמב"ם מעשר ו,ה. ופירש בזורע זרעונים שאינם כלים, ולא כפרש"י בשותל).
- ב. עציץ שאינו נקוב וחזר וניקבו; זו שאלה שאל רבי חנינא בר מניומי לאביי, האם אפשר לעשר את הצומח בו מיניה וביה, או שמא העיקר אינו חייב מדאורייתא מפני שגדל בעציץ שאינו נקוב, אלא התוספת בלבד. [וכאן יש יותר סברא לחייב את העיקר מבספק הקודם, כי הכל זריעה אחת היא ואפשר שבניקוב נתחייב הכל].
- א. כן פרש"י. ויש אומרים שלהפריש מהגידולים עצמם ודאי אפשר, כיון שהחיוב והפטור שוים ביחס בכל הצמח. והספק הוא אודות הפרשה ממקום אחר, האם מפריש כנגד הכל או רק כנגד התוספת הגדלה אחר הניקוב (עפ"י שיטמ"ק. ועתוס').
- ב. הרמב"ם מפרש להפך מפרש"י, שבנידון זה יש יותר סברא לפטור מלעיל היות והיתה רק זריעה אחת וכבר הגיעה התבואה לשליש גידולה בפטור. וכן פסק להלכה (תרומות ה,טו), שכל שהביא שלישי בעציץ שאינו נקוב התוספת בטלה לעיקר.
- ג. תבואה שנתמרחח בכרי ונשתלה – נסתפק רבי אבהו האם אפשר לקרוא לה שם במחובר, או שמא פקע טיבלה בשתילתה. ולא נפשטה הבעיא.
- מבואר בשטמ"ק שדין 'טבל' לענין התר אכילה, ודאי לא פקע, והספק אינו אלא לענין אפשרות הפרשה במחובר. וברמב"ם משמע שהספק כפשוטו, שמא אין כאן טבל, עכ"פ בעודו מחובר.
- ד. האוכל תרומה מחוברת (כגון לפי הצד דלעיל, בתבואה שנתמרחח ונשתלה. או בתבואה של תרומה ששתלה. עפ"י רמב"ם); אם תלשה ואכלה – חייב. ואם גחן ואכלה כשהיא מחוברת (ויש מפרשים שבלעה בעודה מחוברת. עפ"י אחרונים) – פטור ממיתה ומחומש, שאין זו דרך אכילה.
- ביצי נבילת עוף טהור שמקצתן בחוץ ומקצתן בפנים; האוכל את שבחוץ אינו מטמא בגדים בבית הבליעה, ואת שבפנים (שהכניס פיו למעיה. רש"י) – מטמא.

רש"י מפרש בביצים המעורות בעוף. והתוס' כתבו דוקא בשאינן גמורות, שהיוצרות החלמון לא הושלמה. ואז כשאכל את החלק שבפנים תמא אפילו אכלו בחוץ. אכל את החלק שבחוץ – טהור, שהמיתה עושה 'ניפול'. ור"ג פירש בענין אחר.

ה. כלאים בעציץ שאינו נקוב – אסורים מדרבנן, והזרעם לוקה מכת מרדות. יש מי שכתב שכלאי הכרם בעציץ אסורים מהתורה (עפ"י הר צבי).

קכא. א. אלו דינים נמנו בסוגיא שהם משותפים לחמשת מיני דגן ולא לאורז ודוחן?
ב. כיצד נחלקים המינים בתוך מיני הדגן? ומאי נפקא מינה?
ג. מה דין צירוף תבואה, קמח ובצק וקליפות, ביחס להלכות השונות?

א. חמשת מיני דגן חייבים בחלה, ולא זולתם (גזרה שוה לחם לחם ממצה). וכן אסורים משום 'חדש' באכילה (לחם לחם ממצה) ובקצירה (ראשית ראשית מחלה) עד לעומר [אעפ"י שאין כשר למנחת העומר אלא שעורים בלבד. ע' להלן עא.]. באלו בלבד יש אפשרות חימוץ ושייכים באיסור חמץ בפסח, יצאו אורז ודוחן שאין באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון. ומכאן שמצות אכילת מצה אינה נוהגת אלא בחמשת מיני דגן (שהוקשה מצות מצה לאיסור חמץ).

[רבי יוחנן בן גורי אומר: אורז מין דגן וחייבים על חימוצו בפסח (פסחים לה). ומצינו שהיו מהעם שנהגו כדבריו והיו מפרשים חלה מן האורז (ע' בפסחים נג-נא ובתוס'). ואולם להלכה אין מי שחש לשיטה זו (ע"ש קיד:). וע"ע בפסחים לה].

גם בקמחים וגרעינים של החדש, שהאוכלם חייב משום 'קלי וקרמל' ולא משום 'לחם', אין חייבים עליהם אלא בחמשת מיני דגן ולא באורז ודוחן, שכל שאין חייבים על לחם שלו, אין חייבים על קלי שלו (עפ"י ירושלמי חלה ריש חלה).

ב. מיני דגן נחלקים לשני ראשי מינים: חיטים ושעורים. הכוסמין – מין חיטים הם. שבולת-שועל ושיפון – מין שעורים הם, ואינם מצטרפים עם החטים.

א. פרשו ראשונים 'כוסמין מין חטין' – מצטרף אף עם החטים, אך גם עם השעורים (תוס' פסחים לה; רא"ש הל' חלה; טשו"ע יו"ד שכד). ויש מי שחולק (ע' מאירי פסחים לה בשם 'יש מפרשים'. וע' ירושלמי חלה פ"א ופ"ד).

עוד נחלקו הפוסקים בבאור דברי הירושלמי, האם שיפון ושבולת שועל מצטרפים עם כוסמין אם לאו (ע' יו"ד שכד).

ב. פרשו בתוס' שמדובר כשעיסת כל אחת ניכרת לעצמה ונושכת בעיסה האחרת, אבל כשהמינים בלולים זה בזה ועשויים עיסה אחת – כולם מצטרפים (וכן דעת שאר הפוסקים, שבבליה כולם מצטרפים אף לחיוב דאוריתא). [ולדעת רבי יוחנן בן גורי (מובא בירושלמי חלה א) אפילו בנשוך מצטרפים כל המינים להחמיר].

עוד צדדו בתוס' שכל זה מדובר כאשר אין שיעור חיוב חלה בכל מין בפני עצמו, אבל כשיש שיעור חיוב – אין תורמים ממין אחד על חברו, כל שנחשבים שני מינים לענין כלאים, וכדלהלן.

ויש סוברים שלפי תלמוד דידן, אין חמשת המינים מצטרפים אפילו בבליה (רמב"ן בשם מקצת מרבתי).

ג. כאמור, החלוקה הנזכרת אמורה לענין חלה (ששם הקובע הוא צורת העיסות והתדמותן זו לזו) אבל לענין כלאים, בארו בתוס' (עפ"י משנה ריש כלאים) שהחטים מין לעצמם, השעורים ושבולת שועל לעצמם, והכוסמים והשיפון לעצמם.

ולענין חמץ ומצה – כולם מצטרפים עם כולם (תוס' כאן ולהלן עה: עפ"י הברייתא שם. וכן כתב הר"ן בפסחים לה וס"פ). ויש מי שצדד בדעת כמה מהראשונים שאף לענין מצות מצה אין מצטרפים אלא מינים הדומים כגון חטים וכוסמין אבל לא חטים ושעורים (עפ"י מנחת חינוך י"ד).

ג. התבואה הקמחים והבצקות, מצטרפים אלו עם אלו לענין חיוב לאוכל מן החדש (רב כהנא), לחמץ בפסח (רב יוסף), לאוכל מעשר-שני חוץ לחומה (רב פפא), ולענין טומאת אוכלין בכביצה (רבא).

ואולם קליפת השעורה אינה מצטרפת עם הגרעין, וכן לענין טומאת אוכלין, היא מפרידה מחיבור כולם לצירוף כביצה (רש"י) – מפני שאינה נאכלת. ודוקא בשעורים יבשות, אבל לחות מצטרפות (אם מדין 'שומר' לפרי, אם מפני שראויות לאכילה – שתי לשונות ברש"י. יש שפרשו חילוק לחות ויבשות בדרך אחרת. וע' שפ"א).

קליפת החטים ראויה לאכילה ומצטרפת.

קכב. א. מאימתי מותר לקצור ולאכול מן החדש – משעת קצירת העומר או משעת הבאתו?

ב. מהו הדבר הקובע בתבואה, לשייכה לתבואה החדשה או הישנה?

א. למסקנת הגמרא, משעת קצירת העומר – מותרת הקצירה בחדש (ראשית קצירכם).

בזמן הזה שאין עומר קרב, נחלקו דעות הפוסקים האם יש איסור קצירה בחדש עד לט"ז בניסן אם לאו, כמובא למעלה.

משעת הבאת העומר מותרת התבואה החדשה באכילה.

הקוצר לפני העומר – אינו לוקה, שאין זה איסור 'לאו'. אבל האוכל כזית מן החדש – לוקה (עפ"י רמב"ם תמידין ומוספין ז, כא; מאירי חלה פ"א; כפתור ופרח נה).

ב. השלב הקובע בתבואה לענין איסור 'חדש' הוא השרשתה באדמה (אשר תזרע בשדה); אם נשתרשה קודם לעומר – העומר מתירה, ואם לאו, הרי היא עומדת באיסור 'חדש' עד לעומר הבא.

ונחלקו אמוראים האם הזמן הקובע לענין זה הוא קצירת העומר או הבאתו.

הרמב"ם פסק כדעה האחרונה, הלכך כל תבואה שהשרישה עד להבאת העומר – העומר מתירה. ויש שחילקו בין איסור קצירה לאיסור אכילה.

דף עא

קכג. א. תבואה שאין מביאים ממנה עומר – האם היא אסורה בקצירה קודם לעומר?

ב. אלו דברים היו אנשי יריחו נוהגים? האם היו ברצון החכמים? ומה היתה תגובת החכמים?

ג. קצירה לשחת – האם נחשבת קצירה, לענין עשייתה קודם לעומר ולענין הפסק השדה לפאה?

ד. אלו דברים מפסיקים לפאה, להחשב כשדות נפרדות לתת פאה מכל אחת ואחת?